

راهبرد توسعه گردشگری پایدار در شهر نی ریز با استفاده از تحلیل استراتژیک SOAR

محمدحسین سرائی، دانشیار جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه
یزد، ایران

محبوبه نوری، کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه یزد، ایران
زهرا آسیابانی، کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه یزد، ایران

چکیده

امروزه تجربه نشان داده است هر کجا گردشگری به طور اتفاقی و بدون برنامه‌ریزی و استراتژی مشخص توسعه یابد، مشکلات زیست محیطی و اجتماعی متعددی به وجود می‌آورد و در دراز مدت مشکلات گردشگری بیشتر از فواید آن می‌شود، بدین ترتیب جهت کاهش ابعاد منفی و اثرات مخرب توسعه گردشگری در جوامع میزبان، در چند دهه اخیر مفهوم گردشگری پایدار مطرح گردیده‌است. پژوهش حاضر نیز با هدف امکان‌سنجی توسعه گردشگری پایدار در شهر نی ریز انجام گرفته است. روش پژوهش مبتنی بر رویکردهای توصیفی-تحلیلی که با پیمایش میدانی جهت تکمیل پرسش‌نامه‌ها همراه شده است. داده‌های مورد نیاز با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای - اسنادی و بررسی‌های میدانی با کمک ابزار پرسشنامه گردآوری شده است. روش نمونه‌گیری نیز تصادفی ساده است که تعداد ۳۸۲ پرسشنامه از این طریق توزیع گردیده است. نهایتاً پس از گردآوری داده‌ها با استفاده از روش تحلیل استراتژیک SOAR و آزمون‌های آماری به تجزیه و تحلیل داده‌ها پرداخته شده است. نتایج حاصل از تحلیل استراتژیک SOAR نشان می‌دهد که شهر نی ریز از نقاط قوت و فرصت بی‌شمار در زمینه توسعه گردشگری پایدار برخوردار است که در صورت توسعه این صنعت، نتایجی همچون کاهش نرخ بیکاری، افزایش مراکز خدماتی و پذیرایی، کاهش هزینه اقامت گردشگران، افزایش سرانه فضای تفریحی را به دنبال خواهد داشت و از طرفی نتایج حاصل از آزمون تی‌تک نمونه‌ای نشان می‌دهد که به جهت شاخص‌های پایداری گردشگری، شهر نی ریز در سطح معناداری ۰/۰۰۰ فقط در دو بعد اقتصادی با میانگین ۳۵/۶۴ و بعد محیطی - کالبدی با میانگین ۳۰/۶۴ توانسته به سطح مورد انتظار از پایداری برسد، ولی در دو بعد دیگر پایداری یعنی اجتماعی - فرهنگی با میانگین ۲۰/۶۶ و نهادی با میانگین ۹/۳۷ نتوانسته به سطح پایداری مطلوب برسد که در ادامه پژوهش پیشنهاداتی جهت تقویت گردشگری پایدار در این شهر ارائه شده است.

کلمات کلیدی: گردشگری پایدار، برنامه‌ریزی استراتژیک، تحلیل SOAR، شهر نی ریز

مقدمه

گردشگری به عنوان یکی از صنایع بزرگ جهان پدیده‌ای جغرافیایی است که در مکان‌های مختلف رواج و رونق یافته (Boavida-Portugal et al, 2016: 82) و به دنبال خود تغییرات وسیعی در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی فرهنگی و محیط‌زیستی ایجاد کرده است (Chadha et al, 2016:1706). می‌توان گفت امروزه یکی از مهم‌ترین صنایع درآمدزا در جهان صنعت گردشگری است. به طوری که حتی کشورهایی که دارای جاذبه‌های تاریخی و طبیعی محدودی نیز هستند سعی می‌کنند به نوعی گردشگری داخلی و خارجی را در کشور خود رواج دهند (مهدوی و ظریف، ۱۳۹۲: ۲). اخیراً نیز به پدیده‌ای تأثیرگذار در اقتصاد جهانی تبدیل شده (بیگی فیروزی، ۱۳۹۱: ۲) و یکی از عوامل مؤثر در گسترش روابط بین‌ملتها، ایجاد کننده فرصت‌های شغلی در بخش اقتصادی و ایجاد تعاملات اجتماعی - فرهنگی مطرح می‌باشد (پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۲: ۲) و نهایتاً این صنعت یکی از ارکان مهم اقتصاد جهان کنونی را در بر می‌گیرد و سرمایه‌گذاری در این صنعت، پربازده‌ترین سرمایه‌گذاری‌ها محسوب می‌شود (رامشت و فیض‌الهی، ۱۳۹۲: ۲). در این راستا بسیاری از کشورها این صنعت را به عنوان منبع اصلی درآمد، اشتغال، رشد بخش خصوصی و توسعه ساختار زیربنایی می‌دانند (Lee and Liu, 2011: 413) و از این رهیافت توانسته‌اند وضعیت خویش را تا حد درخور توجهی بهبود بخشیده و بسیاری از مشکلات خود از قبیل بیکاری، پایین بودن سطح درآمد، سرانه و کمبود درآمد ارزی را پوشش دهند (نوربخش و پورسراسکانرود، ۱۳۸۹: ۲). گردشگری و محیط زیست وابستگی متقابل دارند به همین دلیل توسعه و مدیریت گردشگری به گونه‌ای که با محیط سازگار باشد، عامل اساسی در دستیابی به توسعه پایدار به شمار می‌آید (نصرالهی و موسوی بیکی ده‌آبادی، ۱۳۹۴: ۲). گردشگری پایدار، ابزاری در جهت توسعه صنعت گردشگری برای ارائه دهندگان خدمات گردشگری است، در حالی که برای مدیران مقصد، حفظ منابع طبیعی مهم‌تر است (Eraydin, 2010: 130). بنابراین منابع طبیعی، فرهنگی و سایر منابع جهانگردی باید

برای استفاده دائم در آینده حفظ شوند و در عین حال منافی هم برای جامعه داشته باشند، اصولاً سیاست‌های گردشگری باید به ارتقای استانداردهای زندگی مردم مقاصد مورد بازدید و رفع نیازهای آنان کمک کنند (کاظمی، ۱۳۸۶: ۱۰). در همین راستا اولین گام برای به حرکت در آوردن چرخه اقتصادی توریسم، شناسایی و معرفی قابلیت‌ها و توانمندی‌های بالقوه موجود است که با شناخت و برنامه‌ریزی‌های همه‌جانبه می‌توان زمینه‌های بهره‌برداری اقتصادی را مهیا نمود (ابراهیمی دهکردی، ۱۳۹۰: ۳). در این ارتباط کشور ما نیز با برخورداری از منابع سرشار محیطی و بهره‌گیری از پشتوانه تاریخی - تمدنی و فرهنگی چند هزار ساله از قابلیت ویژه‌ای برای توسعه صنعت گردشگری برخوردار است، به طوری که از نظر دارا بودن جاذبه‌های گردشگری در ردیف ده کشور اول جهان قرار دارد، به نحوی که دارای جاذبه‌های متنوع و منحصر به فرد تاریخی، مذهبی، فرهنگی و طبیعی است که می‌تواند برای گردشگران داخلی و خارجی دیدنی باشد و عده زیادی را برای بازدید از این آثار، روانه کشور کند (ویسی و نازکبار، ۱۳۹۱: ۵) اما به لحاظ شکوفایی این کارکرد نتوانسته جایگاه درخور توجهی کسب کند. بنابراین می‌توان گفت که شهر نی‌ریز در استان فارس به دلیل پیشینه تاریخی، شرایط اقلیمی، جاذبه‌های طبیعی، فرهنگی مناسب و وضعیت استقرار این شهر به لحاظ قرارگیری در استان فارس و نزدیکی به شیراز و هم‌جواری با استان‌های یزد و استان کرمان می‌تواند به‌عنوان مکان مناسبی جهت جذب گردشگران تبدیل شود. در واقع این شهر با وجود جاذبه‌های گردشگری به لحاظ عدم اتخاذ سیاست‌های مؤثر و کمبود امکانات هنوز نتوانسته به جایگاه واقعی خود بر جذب گردشگر در سطح استان و کشور دست یابد، چرا که دستیابی به این مزایا و مطلوبیت‌ها زمانی امکان‌پذیر خواهد بود که با برنامه‌ریزی صحیح و متمرکز، بستر لازم برای این کار فراهم شود. هدف اصلی پژوهش حاضر این است که با به کارگیری فرآیند برنامه‌ریزی استراتژیک SOAR، ضمن شناسایی توانمندی‌ها و قوت‌های گردشگری شهر نی‌ریز به منظور توسعه این

کارکردها، به ارائه راهکارها و تعیین استراتژی‌های کاربردی برای توسعه این صنعت بپردازد.

در واقع امروزه گردشگری یکی از منابع اصلی درآمد ملی کشورهای توسعه‌یافته و برخی کشورهای در حال توسعه را تشکیل می‌دهد. بررسی و شناخت پتانسیل‌های گردشگری به عنوان یکی از منابع مهم اقتصادی در ایجاد اشتغال، درآمد و کاهش فقر در سطح محلی، ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی می‌تواند رهیافتی مؤثر در توسعه اقتصادی و مناطق دارای این استعداد به طور خاص شود (خاکساری و عباسی، ۱۳۹۲: ۱۰۶). در این میان، کشورهای تراز اول در صنعت گردشگری، هر یک بنا به پتانسیل‌های موجود در کشور خود توانسته‌اند زمینه و فاکتورهای اساسی را برای توسعه گردشگری فراهم کنند و با سرمایه‌گذاری در این صنعت اکنون شاهد به بار نشستن تلاش‌هایشان هستند و بیشترین سهم را نسبت به سایر کشورها از این صنعت برده‌اند (هادیان و همکاران ۱۳۹۰: ۱۰). کشور ایران نیز با برخورداری از منابع سرشار محیطی و بهره‌گیری از پشتوانه تاریخی - تمدنی و فرهنگی چند هزارساله از قابلیت ویژه‌ای برای توسعه گردشگری برخوردار است، اما به لحاظ شکوفایی این کارکرد نتوانسته جایگاه درخور توجهی کسب کند، اما توجه ویژه به صنعت گردشگری در بند ششم چشم‌انداز توسعه کشور در ایران ۱۴۰۴ که یکی از هدف‌های آن رسیدن بالا بردن ضریب اشتغال‌زایی و درآمد حاصل از صنعت گردشگری است که می‌توان از این موقعیت بهره‌گرفت (موسوی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۸). لازم به ذکر است که در جهت دستیابی به این هدف در هر مکانی در مرحله اول نیازمند آگاهی از قابلیت‌ها، توانمندی‌ها و نیز نقاط ضعف و قوت آن مناطق هستیم (تقوایی و کیومرثی، ۱۳۹۱: ۴۸)؛ چراکه گسترش صنعت گردشگری باید در مکان‌هایی صورت گیرد که پتانسیل بالقوه جذب گردشگر را داشته باشد در این صورت می‌تواند به عنوان ابزاری کارآمد در جهت رشد و توسعه همه‌جانبه جوامع میزبان به کار گرفته شود (قنبری و همکاران، ۱۳۹۴). صنعت گردشگری با این که دارای منافع و مزایایی برای کشورهای گردشگر پذیر است، ولی مانند خیلی از

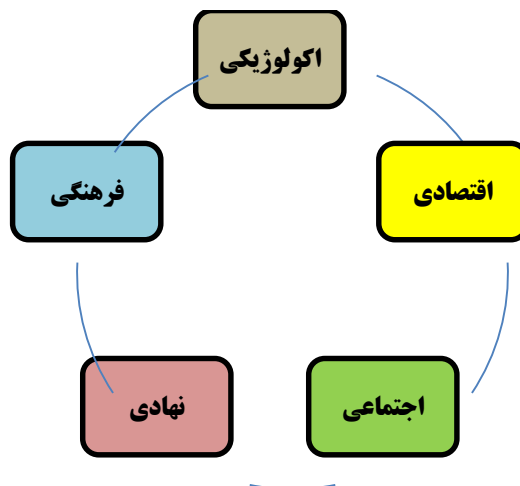
مقوله‌های دیگر برخی تبعات و آثار منفی را نیز به دنبال دارد (Fortuny et al, 2008: 110). در همین ارتباط، در دهه‌های اخیر جهت کاهش تبعات منفی پیرامون این صنعت، مقوله پایداری در حیطه گردشگری مطرح گردید. مفاهیم اولیه گردشگری پایدار اولین بار توسط جانک کریپندورف و دیگران در دهه ۱۹۸۰ بیان شد و از آن پس در جاهای زیادی تمرین و آزمایش شده است (گل محمدی، ۱۳۸۸: ۶۸). پایداری به منزله مفهومی برای انواع مختلف گردشگر و محیط در نظر گرفته می‌شود (Saarinen, 2006) که در سطوح مختلف اکولوژیکی، اجتماعی، اقتصادی و فیزیکی تعریف و به کیفیت تجربه گردشگران و سودآوری برای ساکنان وابسته است (صنایع گلدوز و منخوم، ۱۳۸۸: ۱۳). بدین ترتیب گردشگری پایدار توریسمی است که توسعه پایدار را تسهیل کند (زاهدی، ۱۳۸۵: ۹۱) و برای دستیابی به آن، رعایت نظرات مردم محلی در برنامه‌ریزی امری الزامی است (تقوایی و همکاران، ۱۳۸۸: ۷۹).

شکل ۱. مثلث گردشگری پایدار (افتخاری و همکاران، ۱۳۸۹: ۵)

بنابراین پایداری در برنامه‌ریزی گردشگری حائز اهمیت است؛ چرا که بیش‌ترین توسعه جهانگردی متکی بر جاذبه‌ها و فعالیت‌هایی است که به محیط طبیعی، میراث تاریخی و الگوهای مناطق فرهنگی مربوط می‌شوند. اگر این منابع ضایع یا نابود شوند، مناطق سیاحتی نمی‌توانند جهانگردان را جلب کنند و جهانگردی موفق شکل نخواهد

گرفت (Holden, 2008)، این اهمیت تا جایی است که کنگره جهانی توسعه پایدار که در آگوست و سپتامبر ۲۰۰۲ تشکیل شد، تأکید کرد که توریسم پایدار، توریسم و زیر بناهای مربوط به آن است که هم در حال و هم در آینده؛ الف) در حدود ظرفیت‌ها و توانایی‌های طبیعی به خاطر احیا و بهره‌وری در آینده از منابع طبیعی کار کند. ب) همکاری مردم و جوامع، آداب و رسوم‌ها و شیوه‌های زندگی که جذابیت توریسم را بالا می‌برد تصدیق کند. ج) مردم باید سهم عادلانه‌ای در منافع اقتصادی توریسم داشته باشند و باید به وسیله خواست‌های مردم محلی و جوامع مناطق میزبان هدایت شود (Hussain & Altinay, 2005: 274). در ادامه نیز می‌توان شاخص‌های توسعه گردشگری پایدار را در قالب شکل (۲) تقسیم‌بندی کرد:

شکل ۲. شاخص‌های گردشگری پایدار

شاخص اکولوژیکی شامل تنوع زیستی، مصرف منابع، اکوسیستم‌ها، آلودگی‌های محیطی، دفع ضایعات، پوشش گیاهی و ایمنی می‌شود. شاخص اقتصادی شامل اشتغال، رفاه اقتصادی، کارایی اقتصادی، مصرف انرژی و حمل و نقل می‌گردد. شاخص اجتماعی نیز شامل مشارکت، آموزش، سلامت، عدالت، امنیت، جمعیت و سطح

رضایت گردشگران است و شاخص نهادی، دسترسی به اطلاعات و ارتباطات، نهادهای محلی و علم و تکنولوژی را در بر می‌گیرد و نهایتاً شاخص فرهنگی شامل میزان وفاداری به آداب و رسوم را ستین محلی، سطح حفظ هویت محلی و سطح انتظارات است. هر یک از شاخص‌های توسعه پایدار گردشگری، در ارتباط با یکدیگر بوده و تأثیر متقابلی بر هم دارند. بدین ترتیب در برنامه‌ریزی لازم است به روابط بین شاخص‌ها توجه گردد. در حقیقت سنت توسعه پایدار گردشگری می‌تواند به توسعه گردشگری در اجتماعات منجر شود (اسماعیل زاده و همکاران، ۱۳۹۰).

ناکارآمدی و ناپایداری بسیاری از راهبردهای کلاسیک گذشته در زمینه توسعه، برنامه‌ریزان و دست‌اندرکاران را بر آن داشت تا راهبرد جدیدی را جایگزین راهبردهای گذشته کنند، از این رو با مطرح شدن نظریه توسعه پایدار از دهه ۱۹۷۰ به بعد، توسعه گردشگری نیز بر مبنای اصول توسعه پایدار تحت عنوان گردشگری پایدار مطرح گردید و پس از آن مطالعاتی در زمینه گردشگری پایدار چه در سطح داخلی و چه سطح خارجی صورت گرفته‌است که در جدول (۱)، به شماری از این پژوهش‌ها اشاره می‌شود.

جدول ۱. پیشینه داخلی و خارجی پژوهش

پژوهش‌های داخلی		
ضیائی و عباسی (۱۳۹۷)	چالش‌ها و رویکردهای توسعه گردشگری پایدار: از نظریه تا عمل	مهم‌ترین چالش‌ها و نقدهای مفهومی و اجرایی که توسعه گردشگری پایدار از دو وجه عرضه و تقاضای گردشگری با آن مواجه است، عبارتند از وجه عرضه با چالش‌های چون ماهیت پیچیده سیستم گردشگری و وابستگی مقصد به کلان سیستم‌های خارجی و از وجه تقاضا با چالش‌های چون ماهیت منحصر به فرد تولید و مصرف تجربه گردشگری و اندازه واقعی بازار تقاضای گردشگری مواجه است.
شاطریان و همکاران (۱۳۹۶)	ارزیابی شاخص‌های توسعه گردشگری پایدار	براساس نظر گردشگران میانگین‌های توسعه گردشگری به این ترتیب: میانگین اصل آسایش، اصل رقابت پذیری، اصل مدیریت گردشگری، اصل فن آوری اطلاعات و ارتباطات می‌باشد و

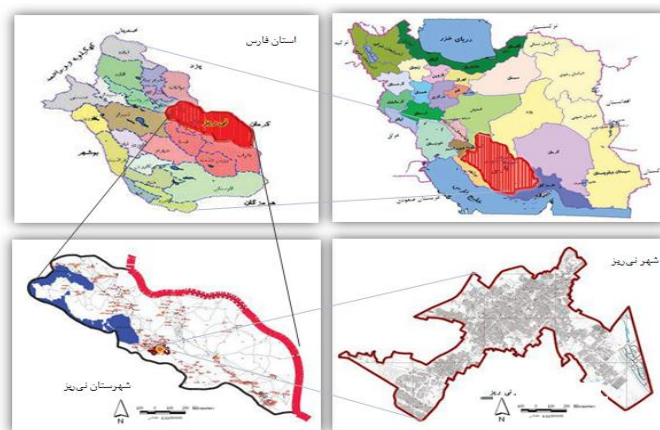
	شهری (مطالعه موردی شهر کاشان)	میانگین کلی شاخص توسعه گردشگری از دیدگاه گردشگران بالاتر از حد میانگین فرضی می‌باشد، در مجموع فقط اصل فن آوری اطلاعات و ارتباطات کمتر از حد مطلوب بوده است.
ادیبی فتح و همکاران (۱۳۹۶)	ارائه راهبرد توسعه گردشگری شهری با استفاده از مدل SOAR (نمونه: شهر آستارا)	وجود چشم اندازهای ناب، وجود زیرساخت‌های مناسب منجر به توسعه صنایع کوچک و دستی در شهر و افزایش کیفیت زندگی افراد شده و امکان تبدیل شهرستان به قطب گردشگری منطقه مورد انتظار است.
راشدی و همکاران (۱۳۹۵)	برنامه‌ریزی توسعه گردشگری پایدار شهری با استفاده از مدل SOAR (نمونه: گرگان)	وجود جاذبه‌های ملی و بین‌المللی، وجود جنگل با چشم انداز متنوع جغرافیایی و با آب و هوای مناسب، آثار تاریخی و فرهنگی متنوع منجر به توسعه گردشگری شده است. افزایش سرانه فضای سبز، امکانات زیربنایی، بازاریابی و افزایش فرهنگ پذیرش گردشگر از نتایج مورد انتظار است.
پور احمد و همکاران (۱۳۹۵)	ارزیابی شاخص‌های توسعه پایدار گردشگری در جوامع میزبان (نمونه: شهر ساری)	شاخص پایداری اکولوژیکی در بازه کمتر مساوی ۸ تا بیشتر از ۱۴ به عنوان ضعیف‌ترین وضعیت از لحاظ پایداری گردشگری در شهر ساری و بعد پایداری اقتصادی با بازه میانگینی قوی‌تر یعنی کمتر مساوی ۱۳ تا بیشتر از ۱۶ دارای وضعیت مناسب‌تری از دیدگاه شهروندان جهت دستیابی به پایداری ارزیابی شده است.
مظفری و همکاران (۱۳۹۴)	برنامه‌ریزی راهبردی توسعه مناطق گردشگری با استفاده از مدل SOAR (نمونه: مجتمع پل زمانخان سامان)	فرصت‌های این منطقه از قبیل عرضه محصولات باغی بومی منطقه و امکان تأمین منابع مالی از مالکین مجتمع و یا سرمایه‌گذار شده است در واقع مجتمع پل زمانخان قابلیت تبدیل شدن به منطقه نمونه گردشگری ملی را دارد.
نخعی و خداداد (۱۳۹۴)	امکان‌سنجی گردشگری شهری با استفاده از مدل SOAR (شهر بناب)	وجود فرصت‌های زیاد در این شهر علاوه بر توسعه گردشگری در این شهر می‌تواند درآمد پایداری برای شهر به ارمغان بیاورد و نهایتاً برنامه‌ریزی برای افزایش دادن تعداد مراکز خدماتی، تقویت زیرساخت‌های گردشگری از نتایج مورد انتظار است.
خاوریان گرمسیر و همکاران (۱۳۹۲)	برنامه‌ریزی راهبردی توسعه گردشگری شهری با استفاده از مدل	وجود فضای سبز مناسب، داشتن آب و هوایی بهتر نسبت به یزد، باعث ایجاد پتانسیلی بالا در جهت توسعه گردشگری در این شهر و دست یافتن به منبع درآمد مطمئن و افزایش رغبت سرمایه‌گذاران برای سرمایه‌گذاری شده است.

	اس-ترا تژیک SOAR (نمونه: شهر نفت)	
ظرفیت جوامع محلی پیرامون منطقه نمونه گردشگری پاسارگاد برای توسعه پایدار گردشگری در وضعیت مطلوبی قرار ندارد و کمتر از حد متوسط می باشد، از این رو ظرفیت سازی و ایجاد بستر مناسب جهت نیل به توسعه پایدار گردشگری در بخش پاسارگاد و جوامع محلی پیرامون آن ضروری است.	ارزیابی ظرفیت جامعه محلی برای توسعه ی پایدار گردشگری	ضیایی و همکاران (۱۳۹۳)
سرمایه گذاری اقتصادی در گردشگری متمرکز با توجه به شیب زیاد منطقه مقرون به صرفه نیست و همچنین با توجه به شیب های زیاد و سنگ و خاک نامناسب در منطقه، این نتیجه حاصل می گردد که تفرج گسترده بهترین نوع کاربری توریستی در این منطقه می باشد.	ارزیابی توان اکولوژیک منطقه نمونه گردشگری سد شهید عباس پور با تأکید بر توسعه پایدار گردشگری	فیروزی و همکاران (۱۳۹۲)
پایداری در صنعت گردشگری بیشتر رفع چالش به نام تخلیه و مصرف بیش از حد از مواهب محیط فیزیکی و طبیعی و ایجاد ارتباط مثبت بین داشته های طبیعی و یا انسانی است.		کرونین (۲۰۰۴)
هدف اصلی گردشگری پایدار، مدیریت گردشگری و ایجاد تعادل با گردشگران، محیط مقصد و جمعیت میزبان است.		لیو (۲۰۰۳)
گردشگری پایدار به دنبال به حداکثر رساندن مزایای اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی همراه به به حداقل رساندن هم زمان هزینه هاست.		اسواربروک (۲۰۰۱)
بهترین راه برای کار با پایداری در گردشگری از طریق مشارکت های محلی در سطح مقصد مطابق با مقررات است.		میدلتون (۱۹۹۷)

داده ها و روش شناسی پژوهش

شهر نی ریز به عنوان محدوده مطالعاتی این پژوهش بین ۲۹ درجه و ۱۰ دقیقه و ۳۱ ثانیه تا ۲۹ درجه و ۱۲ دقیقه و ۲۴ ثانیه عرض شمالی و بین ۵۴ درجه و ۱۷ دقیقه و ۳۹ ثانیه تا ۵۴ درجه و ۲۱ دقیقه و ۲۱ ثانیه طول شرقی، در ارتفاع ۱۶۰۵ متری از سطح دریا و در فاصله ۲۳۰ کیلومتری شرق شیراز واقع شده است (<http://earthexplorer.usgs.gov>). به طوری که از شمال به شهرستان آباءه، مرودشت و

قسمتی به استان یزد، از غرب به شهرستان‌های شیراز، استهبان، از جنوب به شهرستان داراب و از شرق به استان کرمان و هرمزگان محدود است (طرح جامع نی‌ریز، ۱۳۸۵: ۱۰). طبق سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵ این شهر جمعیتی بالغ بر ۵۰۲۹۱ نفر و ۱۴۴۱۶ خانوار را در خود جای داده است.

شکل ۳. موقعیت شهر نی‌ریز

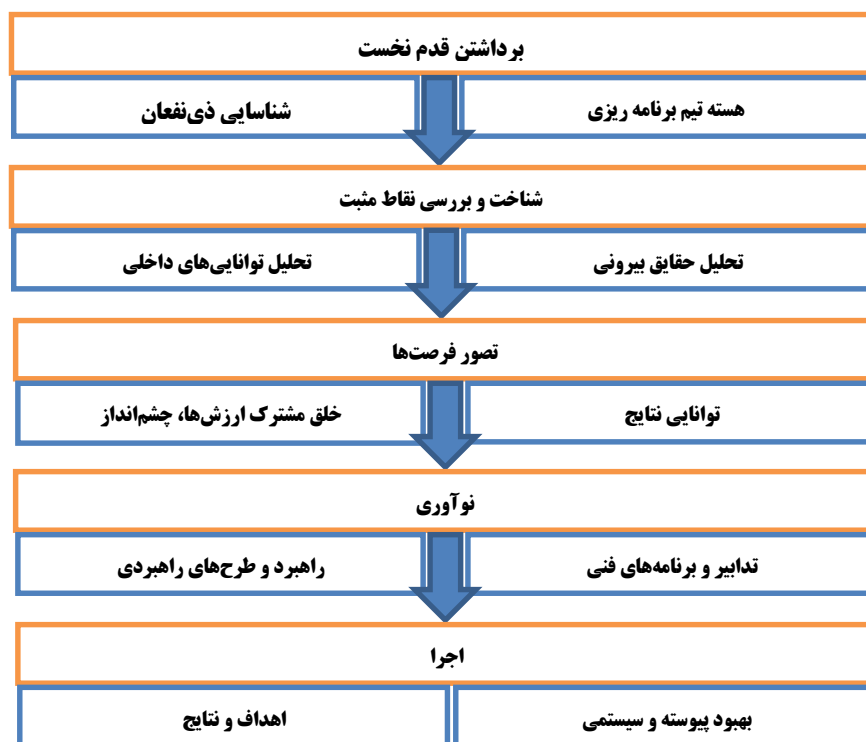
این پژوهش بر اساس موضوع، از نوع پژوهش‌های موردی و بر حسب محتوا از نوع تحقیقات کاربردی و از نظر ماهیت از نوع روش‌های توصیفی - تحلیلی است. برای جمع‌آوری اطلاعات و داده‌های مورد نیاز، از بررسی‌های اسنادی و همچنین مطالعات میدانی، مشاهده و تهیه پرسشنامه استفاده شد. پرسشنامه به صورت محقق‌ساخته و با سوالات بسته در قالب طیف لیکرت با گویه‌های پنج‌گزینه‌ای تنظیم شد. روایی و پایایی پرسشنامه نیز از طریق آلفای کرونباخ محاسبه شد. مقدار آلفا ۰/۸۲۴ حاصل شد که حاکی از پایایی بالای پرسشنامه است. جامعه آماری این پژوهش، جمعیت ۵۰۲۹۱ نفری شهر نی‌ریز، شامل گردشگران، مسئولان و کارشناسان سازمان‌ها و نهادهای مرتبط با امر گردشگری شهر است. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران معادل ۳۸۲ نفر محاسبه شد و روش نمونه‌گیری نیز تصادفی ساده است. نهایتاً پس از گردآوری داده‌های مربوطه جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از مدل SOAR استفاده شده است.

برنامه‌ریزی استراتژیک و جامع به عنوان یک ضرورت در حیطه گردشگری مطرح است. به کمک این برنامه‌ریزی، مدیریت می‌تواند جهت‌گیری‌های خود را در آینده معین و سازمان مربوطه را در مقابل تغییرات و تحولات فردا مجهز سازد (الوانی، ۱۳۹۱: ۵۶). در این زمینه یکی از مدل‌های نسبتاً جدید در تدوین برنامه‌ریزی استراتژیک، مدل SOAR است. این مدل ترکیبی از استراتژی SWOT و دیدگاه مثبت‌شناسی است که ژاکلین‌ام. استاورس آن را ابداع کرده است (Stavros & Saint, 2010). یکی از ابزارهای بسیار مهم در فرآیند تدوین راهبرد، تکنیک SWOT است که به وسیله آن اطلاعات مقایسه می‌شود. این تکنیک بر پایه نقاط قوت (Strength)، ضعف (Weakness)، فرصت (Opportunity) و تهدید (Threats) می‌باشد (Hom hack, 2001: 3). این مدل در همه سطوح مدیریتی و به خصوص سطوح بالای مدیریت به کار می‌رود. در حالی که مدل SOAR همیشه در سطوح بالای مدیریت استفاده می‌شود و به دنبال این است که ذی‌نفعان را در همه سطوح در برگیرد. مدل SOAR و SWOT دارای بنیاد و اساس مشابه هستند؛ زیرا قوت‌ها و فرصت‌ها که بنیان و اساس SOAR به شمار می‌آیند، از مدل SWOT گرفته شده‌اند. مدل SOAR با یک تحقیق استراتژیک آغاز می‌شود (خاوریان گرمسیر و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۳۰). خود این مدل شامل چهار بخش مهم است که در برگیرنده شناسایی قوت‌ها، فرصت‌ها، آرمان‌ها و نتایج می‌باشد.

شکل ۴. چهار عامل کلیدی در مدل SOAR (Stavros, 2010)

در این پژوهش نقاط قوت و فرصت‌ها در جامعه مورد مطالعه از طریق افراد مشارکت‌کننده و دارای سهم شناسایی شده و نهایتاً از افراد مشارکت‌کننده در این فرآیند دعوت شده تا آرمان‌ها و آرزوهایی را انتخاب کنند که امکان دستیابی به آن‌ها در آینده وجود دارد و نتایج مطلوب از طریق برنامه‌هایی تشویقی و بازنگرانه قابل اندازه‌گیری باشد. به طور کلی استراتژی مثبت‌یاب SOAR، افق تازه‌ای را فراروی دیدگاه‌های سنتی برنامه‌ریزی راهبردی می‌گشاید. این افق تازه با برجسته‌سازی قوت‌ها و فرصت‌ها و آرمان‌های یک مجموعه و درگیر کردن گروه‌های مختلفی از افراد دارای سهم در جامعه همراه است. چارچوب استراتژی SOAR در شکل زیر مشاهده می‌شود:

شکل ۵. چارچوب مدل SOAR (Source: Stavros & Saint, 2010)

نتایج و بحث

شهر نی‌ریز با قدمتی بسیار طولانی، آثار ماندگار ارزشمندی از نظر گردشگری تاریخی، فرهنگی، دینی و زیارتی در خود جای داده است. توسعه گردشگری در این شهر به جهت گسترش زیربنا و تجهیزات فضاها و تعادل بخشی بخش‌های مختلف و ایجاد فرصت‌های شغلی جدید، نقش مؤثری در توسعه داشته و نه تنها پشتیبان‌های توسعه اقتصادی محسوب می‌گردد، بلکه از دیدگاه اجتماعی، زمینه‌ساز پویایی فرهنگی و تحکیم وحدت ملی می‌شود.

در صورتی که هر یک از این جاذبه‌ها در فرآیند برنامه‌ریزی گردشگری قرار گیرند، می‌توانند اثرات مثبت اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و اکولوژیکی فراوانی را برای شهر، منطقه و کشور به همراه داشته باشند. بدین منظور در ادامه پژوهش، افراد ذی‌نفع و صاحب‌نقشی که می‌توانند در این زمینه مؤثر باشند و به نحوی نقش مهمی ایفا کنند، در قالب دو گروه عمده افراد بومی ساکن شهر نی‌ریز و گردشگران، مسئولان سازمان میراث فرهنگی و گردشگری شهر نی‌ریز، شهرداری، فرمانداری و فروشندگان شناسایی شدند و طی جلساتی فرآیند مصاحبه و گفت و گو در قالب پنج مرحله شکل گرفت. در مرحله آغازین و برداشت قدم اول، اعضا تیم رهبری و برنامه‌ریزی در مورد نحوه استفاده از مدل SOAR بحث و تبادل نظر کردند و کسانی که در زمینه توسعه گردشگری جامعه مورد نظر می‌توانند نقش داشته باشند، شناسایی و وارد بحث شدند. در مرحله دوم، شناخت و بررسی لازم که در واقع گامی جهت ارائه راهبردهایی از طریق بررسی و شناخت ارزش‌ها، چشم‌اندازها، نقاط قوت داخلی، محیط بیروین به منظور خلق فرصت‌ها و تبدیل آن به آرمان‌ها و نتایج است، صورت گرفت. در مرحله سوم، تصور کردن، مجموعه نقاط قوت، فرصت‌ها، آرمان‌ها و نتایج به منظور تطبیق آن‌ها با آرمان‌ها و در نهایت تدوین چشم‌انداز مشترک مورد بحث و بررسی قرار گرفتند که در این مرحله شرکت‌کنندگان از قدرت تصور مثبت به جهت تصور آینده مطلوب و نتایج و اقدامات بهره می‌برند.

جدول ۲. معروف‌ترین جاذبه‌های گردشگری شهر نیریز

شاخص‌ترین جاذبه‌های طبیعی و تاریخی	
پارک ملی بختگان	پارک ملی بهرام گور
دره پلنگان	بیدبخویه
مساجد قدیمی	تاریخ بنا
قلعه اس‌پی‌آر (SPR)	کاروانسرای نیریز
باغ بیشه	باغ لای‌رز
اسیاب شادابخش	آسیاب خبار
آبشار تارم	چشمه برنجزار
چشمه نیگی	چشمه یاقوتی
چشمه بشیر	تنگ لی حنا
تل خندق	تل خاکی
قدیمی‌ترین مساجد تاریخی شهر	
مسجد جامع کبیر	قبل از سال ۳۶۰ ه.ق
مسجد حاج سیدعلی نیریزی	قبل از سال ۱۰۸۷ ه.ق
مسجد جامع صغیر	قبل از سال ۵۶۸ ه.ق
مسجد بازار گیوه‌دوزان	قبل از سال ۹۴۴ ه.ق
مسجد نظریگی	-
مشهورترین بقاع متبرکه	
آستان مقدس امامزاده یعقوب (ع)	آستان مقدس امامزاده قنبرین محمد (ع)
آستان مقدس امامزاده شاه ابوالقاسم (ع)	آستان مقدس امامزاده نورالدین (ع)
آستان مقدس امامزاده یعقوب (ع)	آستان مقدس امامزاده چاه حسین (ع)
آستان مقدس امامزاده سید محمد (ع)	آستان مقدس امامزاده حیدر (ع)
آستان مقدس امامزاده رستم (ع)	آستان مقدس امامزاده سیدجعفر (ع)
آستان مقدس امامزاده شاه‌رضا (ع)	آستان مقدس امامزاده سلطان شاه یعقوب (ع)

در مرحله چهارم، نوآوری و ابتکار، راهبردهای ابتکاری شناسایی و اولویت‌بندی شدند و نهایتاً در مرحله پنجم و اجرا که به عنوان گام پایانی در این مدل استراتژیک می‌باشد و به نوعی یک حرکت به سمت اجرایی کردن برنامه‌هاست، افراد تیم‌های مختلف

برنامه‌ریزی با یکدیگر در پروژه‌های مربوط به رسیدن اهداف و نتایج تعیین شده ارتباط می‌یابند. در فرآیند مذکور، مجموعه نقاط قوت، فرصت و آرمان‌ها و نتایج مورد بازنگری و به چالش کشیده شدند و در نهایت تغییراتی در آن‌ها به وجود آمد که می‌توان خلاصه نتیجه چهار مرحله فوق را در قالب جدول (۳)، مشاهده نمود.

جدول ۳. نتایج چهار مرحله فرآیند استراتژیک SOAR

	فوت‌ها (Strengths)	فرصت‌ها (Opportunities)
STRATEGIC INQUIRY	<ul style="list-style-type: none"> * تنوع آب‌وهوایی، جاذبه‌های محیطی و چهار فصل بودن گردشگری * قرارگیری در مسیر راه‌های ارتباطی مهم (شیراز- کرمان-یزد) * تنوع فرهنگی و آداب و رسوم ویژه * پیشینه تاریخی و فرهنگی شهر * وجود چشم‌اندازهای زیبا و منحصر به فرد و تنوع پوشش گیاهی و جانوری در منطقه * برخورداری از پتانسیل بالای گردشگری شهر * وجود معادن سنگ غنی در شهر * وجود محصولات باغی فراوان و صادراتی (انار، بادام، پسته) * وجود آداب و رسوم سنتی و فرهنگ محلی در شهر * رایگان بودن بازدید از مراکز گردشگری شهر 	<ul style="list-style-type: none"> * ایجاد اشتغال و افزایش سطح درآمد مردم * معرفی شهر در سطح داخلی و خارجی * تبادل متقابل فرهنگ‌ها * فرصت برای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی * وجود فرصت برای شکوفایی نیروهای متخصص در زمینه گردشگری * تلاش جهت حفظ آثار باستانی و تاریخی به عنوان هویت ملی * رشد و توسعه شهر بر اساس اصول توسعه پایدار * ایجاد منبع درآمدی مطمئن در شهر * افزایش و بهبود زیرساخت‌ها و تأسیسات زیربنایی شهر * بازاریابی جهت فروش محصولات و تولیدات شهر
	آرمان‌ها (Aspirations)	نتایج (Results)
APPRECIATIVE INQUIRY	<ul style="list-style-type: none"> * ایجاد شهری با مناظری زیبا و جذاب با رویکرد توسعه پایدار * ایجاد رغبت وافر جهت سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در زمینه گردشگری * شهر نی ریز قطب بزرگ گردشگری استان و کشور * حفظ محیط زیست شهر * اشتغال همه افراد جویای کار در شهر 	<ul style="list-style-type: none"> * افزایش مراکز خدماتی رستوران و مراکز پذیرایی * کاهش نرخ بیکاری در شهر * افزایش شمار گردشگران داخلی و خارجی ورودی به شهر * نمایشگاه بزرگ عرضه محصولات باغی * ایجاد پارکینگ طبقاتی جهت رفع مشکل پارک در مرکز شهر * افزایش سرانه فضای تفریحی و رسیدن به حد مطلوب * کاهش هزینه اقامتگاه‌ها و افزایش تعداد هتل‌های بین‌المللی

در ادامه جهت روشن شدن اهمیت هر یک از نتایج مستخرج از جدول (۳) که در واقع خروجی اصلی تکنیک SOAR است، سعی گردید در محیط SPSS فراوانی و درصد میزان پاسخ و نظردهی نمونه آماری را در ارتباط با هر هشت نتیجه مطرح شده، حساب کرد و به صورت جدول (۴) ذکر کرد تا از این طریق بتوان پی برد که از نظر پاسخ‌گویان کدام یک از نتایج از ارزش و اهمیت بیشتری برخوردارند.

جدول ۴. فراوانی و درصد نتایج مطرح شده از دید پاسخگویان

وضعیت پاسخگویی و نظردهی مصاحبه شونده‌گان نسبت به نتایج قابل پیش‌بینی					
خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	نتایج ذکر شده
۶۴	۸۴	۲۲۴	۱۰	۲	افزایش مراکز خدماتی و پذیرایی
۱۶/۷	۲۱/۹	۵۸/۳	۲/۶	۰/۵	درصد
۲۹۸	۸۰	۳	۲	۰	کاهش نرخ بیکاری
۷۷/۶	۲۰/۸	۰/۸	۰/۵	۰	درصد
۱۵	۱۱۲	۱۸۰	۶۸	۷	افزایش شمار گردشگران
۳/۹	۲۹/۲	۴۶/۹	۱۷/۷	۱/۸	درصد
۲	۶۵	۱۵۶	۱۵۷	۴	ایجاد نمایشگاه عرضه محصولات
۰/۵	۱۶/۹	۴۰/۶	۴۰/۹	۱/۰	درصد
۰	۲	۹۶	۱۳۸	۱۴۸	ایجاد پارکینگ طبقاتی
۰	۰/۵	۲۵/۰	۳۵/۹	۳۸/۵	درصد
۲	۱۲	۶۸	۱۳۹	۱۶۳	افزایش سرانه فضای تفریحی
۰/۵	۳/۱	۱۷/۷	۳۶/۲	۴۲/۴	درصد
۰	۲	۱۱	۲۶۸	۱۰۳	کاهش هزینه اقامت
۰	۰/۵	۲/۹	۶۹/۸	۲۶/۸	درصد

آنگونه که جدول فوق نشان می‌دهد توسعه گردشگری در شهر نیریز نتایج بی‌شماری به دنبال داشته است که در بین نتایج مطرح شده از دید پاسخگویان، کاهش نرخ بیکاری، افزایش مراکز خدماتی و پذیرایی به ترتیب مهم‌ترین نتایج است، اما

کاهش هزینه اقامت گردشگران، افزایش سرانه فضای تفریحی از جمله نتایج هستند که از بار ارزشی کمتری برخوردارند.

جهت تعیین وضعیت پایداری گردشگری منطقه و اینکه مشخص کنیم محدوده مطالعاتی از لحاظ چهار شاخص پایداری در حیطه گردشگری دارای چه وضعیتی است نیاز داشتیم، به تعریف یک سطح معین از پایداری تحت عنوان «پایداری نظری»، یعنی با ضرب تعداد سوالات هر شاخص از پایداری در حداقل و حداکثر امتیاز هر گویه و جمع آن‌ها، یک میانگین حاصل می‌شود که مبنای سنجش قرار می‌گیرد و سپس وضعیت پایداری گردشگری منطقه نسبت به این میانگین نظری بررسی می‌کنیم تا مشخص شود منطقه مطالعاتی به چه سطحی از پایداری در امر گردشگری رسیده است. سپس با انجام آزمون تی تک نمونه‌ای و بررسی خروجی این آزمون که در جدول (۵) نشان داده شده است، مشخص شد سطح معناداری آزمون (۰/۰۰۰) که کمتر از ۰/۰۵ است گویای تفاوت معنی‌دار در هر چهار بعد پایداری است.

جدول ۵. خروجی آزمون تی تک نمونه‌ای جهت بررسی چهار شاخص پایداری گردشگری

شاخص‌ها	میانگین نظری	میانگین	انحراف معیار	t	درجه آزادی (df)	سطح معناداری
اقتصادی	۲۴	۳۵/۶۴	۸/۳۵۱	۲۷/۲۰۰	۳۸۱	۰/۰۰۰
اجتماعی - فرهنگی	۳۰	۲۰/۶۶	۵/۸۲۳	-۳۱/۳۶۰	۳۸۱	۰/۰۰۰
محیطی - کالبدی	۲۱	۳۰/۴۶	۶/۰۲۳	۳۰/۶۹۹	۳۸۱	۰/۰۰۰
نهادی	۱۲	۹/۳۷	۳/۴۲۳	-۱۵/۰۳۶	۳۸۱	۰/۰۰۰

به طوری که از نظر پایداری، شهر نی‌ریز فقط در دو بعد اقتصادی و محیطی - کالبدی به ترتیب با داشتن میانگین ۳۵/۶۴ و ۳۰/۴۶ که بیشتر از میانگین نظری مطرح شده (۲۴، ۲۱) است توانسته به پایداری برسد و در دو بعد دیگر پایداری یعنی اجتماعی - فرهنگی و نهادی به دلیل حاصل شدن میانگین (۲۰/۶۶، ۹/۳۷) کمتر از میانگین نظری مورد نظر (۳۰، ۱۲) نتوانسته به پایداری مورد نظر برسد که این امر مستلزم توجه و برنامه‌ریزی بیشتر می‌باشد.

نتیجه‌گیری

گردشگری یکی از رو به رشدترین صنایع جهان به شمار می‌رود و در میان فعالیت‌های بشری که اثرات مهمی بر محیط زیست داشته‌اند، بدون شک گردشگری را می‌توان در زمره مهم‌ترین آن‌ها قلمداد کرد. از آنجایی که ایده توسعه پایدار، پیوندی تنگاتنگ با محیط زیست دارد، در سال‌های اخیر، به یک موضوع کلیدی برای مدیران و برنامه‌ریزان مقصدهای گردشگری و همچنین سیاست‌گذاران توسعه گردشگری در سطوح مختلف سیاست‌گذاری عمومی و خصوصی تبدیل شده است. به طوری که توسعه گردشگری به عنوان اهرمی برای توسعه پایدار شهری مورد توجه است. توسعه پایدار شهری و توسعه پایدار گردشگری هر دو ریشه در اصول و مبانی توسعه پایدار دارند و گردشگری، ابزار قوی در راستای کمک به تحقق توسعه پایدار تلقی می‌شود. لذا گردشگری پایدار به واسطه آسیب‌حداقلی به مقاصد و جوامع میزبان به عنوان شیوه‌ای مطلوب از گردشگری مورد توجه مدیران و محققین حوزه گردشگری قرار گرفته است.

پژوهش حاضر با هدف به کارگیری فرآیند برنامه‌ریزی استراتژیک، ضمن آشنایی با توانمندی‌ها و نقاط مثبت در گردشگری شهر نی‌ریز به منظور توسعه این کارکردها، راهکارها و استراتژی‌های کاربردی در جهت توسعه گردشگری این شهر معرفی کرده است. بدین منظور با توجه به ماهیت استراتژی SOAR پس از گفتگوهای متعدد با افراد

و گروه‌های مختلف که در گردشگری این شهر نقش داشتند، نقاط مثبت و فرصت‌ها و آرمان‌های بخش گردشگری این شهر تعیین شد و در نهایت جهت بررسی اینکه شهر نی‌ریز تا چه حد به پایداری در گردشگری از نظر چهار شاخص اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی، کالبدی - محیطی و نهادی رسیده است، از آزمون تی تک نمونه‌ای بهره گرفته شده است. با توجه به نتایج حاصله می‌توان گفت از نظر پاسخگویان شهر نی‌ریز فقط توانسته در دو بعد اقتصادی و کالبدی - محیطی به پایداری برسد و در دو بعد دیگر پایداری یعنی اجتماعی - فرهنگی و نهادی از سطح پایداری مد نظر پایین‌تر می‌باشد. بدین معنا که گردشگری از نظر اقتصادی توانسته باعث کاهش نرخ بیکاری فصلی و دائمی، اشتغال زنان در برخی مشاغل گردشگری، افزایش رضایت جامعه محلی از میزان درآمد حاصل از گردشگری، افزایش فرصت شغلی برای جوانان و ایجاد بنگاه‌های اقتصادی کوچک و محلی گردشگری در این شهر شود و از نظر کالبدی - محیطی منجر به تغییر کاربری اراضی در اثر فعالیت گردشگری، کاهش اراضی زیرکشت، افزایش اقامتگاه‌ها و مراکز مهمان‌پذیر، بهینه‌سازی طرح‌های مدیریت فاضلاب و غیره شده است؛ چرا که هر منطقه‌ای که صنعت گردشگری در آن توسعه یابد، ناگزیر تحت تأثیر رفت و آمد، ساخت و ساز تأسیسات و ایجاد تجهیزات گردشگری قرار می‌گیرد و توسعه این صنعت منجر به تغییر و تحول در چشم اندازهای طبیعی و انسانی می‌شود، اما در ارتباط با دو بعد دیگر، شهر نی‌ریز نتوانسته به پایداری مطلوب برسد. باید اذعان کرد که گسترش گردشگری در هر منطقه از یک سو، نیاز به مدیریت اجرایی و دست اندرکاران گردشگری دارد و به یک حمایت از طرف آنان و نیز به افزایش مشارکت جامعه محلی و غیردولتی برای پیشبرد اهداف گردشگری پایدار که مشارکت متقابل و سودمندی برای مردم و مسئولان به همراه داشته باشد، نیازمند است و از سوی دیگر توسعه گردشگری در هر منطقه موجب تغییرات اجتماعی - فرهنگی می‌شود، بنابراین شهر نی‌ریز آمادگی توسعه گردشگری بر اساس اصول توسعه پایدار را داراست، زیرساخت‌های لازم نیز بدین منظور فراهم است و می‌توان با تبلیغات بیشتر در رسانه‌ها

و تسهیل سرمایه‌گذاری سرمایه‌گذاران بومی و غیربومی در سطح شهر، زمینه توسعه هر چه بیشتر این شهر در راستای گردشگری پایدار را فراهم ساخت. با توجه به بررسی‌های صورت گرفته و نتایج حاصل شده از تحقیق می‌توان پیشنهادات زیر را جهت بهبود بیشتر شرایط گردشگری در شهر پرجاذبه نیریز ارائه کرد:

- اعطای تسهیلات بانکی و تشویق سرمایه‌گذاران بخش خصوصی در زمینه توسعه گردشگری شهر.

- فراهم کردن زمینه مشارکت افراد بومی شهر در زمینه توسعه گردشگری پایدار شهر.
- تهیه بانک اطلاعاتی اعم از فیلم، نقشه، بروشور، گزارش و غیره جهت آموزش شیوه حفاظت از آثار و جاذبه‌های گردشگری شهر.

- فراهم کردن زیرساخت‌های رفاهی با توجه به افزایش گسترده گردشگران و ارائه تسهیلات خدماتی به گردشگران در راستای ایجاد تعادل بین میزان جمعیت و توزیع خدمات.

منابع

ابراهیمی دهکردی، امین، (۱۳۹۲)، نقش عوامل فرهنگی، مذهبی و اکوتوریستی در توسعه گردشگری ابرکوه، فصلنامه جغرافیایی فضای گردشگری، دوره ۳، شماره ۹، صص ۱۶-۱.

ادیبی‌فتح، طاهر، زینب رعدی، کیوان جمالی و مهدی کلهر، (۱۳۹۶)، ارائه راهبرد توسعه گردشگری شهری با استفاده از مدل SOAR (نمونه موردی: شهرستان آستارا) کنکره ملی مدیریت و برنامه ریزی شهری نوین، تهران، دانشگاه تهران، ۲ شهریور.

اسماعیل‌زاده، حسن، مظفر صرافی و جمیله توکلی نیا، (۱۳۹۰)، تحلیلی بر رویکرد گردشگری در اجتماعات محلی، مجله علوم محیطی، سال نهم، شماره ۲، صص ۱۱۹-۱۴۲.

رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا، داوود مهدوی و مهدی پورطاهری، (۱۳۸۹)، فرآیند بومی سازی شاخص‌های توسعه پایدار گردشگری روستایی در ایران، پژوهش‌های روستایی، شماره ۴، صص ۴۲-۱.

الوانی، مهدی، (۱۳۹۱)، مدیریت عمومی، تهران، نشر نی.

بیگی فیروزی، الله یار، (۱۳۹۰)، تدوین استراتژی توسعه صنعت گردشگری استان لرستان بر اساس تحلیل SWOT و فرآیند تحلیل شبکه ای (ANP). پایان نامه کارشناسی ارشد مدیریت بازرگانی (مدیریت تحول)، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه سیستان و بلوچستان.

پوراحمد، احمد، مهناز حسینی‌سیاه گلی و امین صفدری مولان، (۱۳۹۵)، ارزیابی شاخص‌های توسعه پایداری گردشگری در جوامع میزبان (نمونه: شهر ساری)، مجله آمایش جغرافیایی فضا، سال ششم، شماره مسلسل ۲۱، صص ۱۷۲-۱۵۹.

پوراحمد، احمد، علی حسینی، حسن اروجی و محمد علیزاده، (۱۳۹۲)، اولویت‌سنجش راهبردهای توسعه گردشگری فرهنگی در منطقه الموت قزوین، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۴۵، شماره ۳، صص ۱-۱۷.

تقوایی، مسعود و حسین کیومرثی، (۱۳۹۲)، شناسایی و تحلیل قابلیت‌های اکوتوریسمی دریاچه کافت‌به روش SOWT، جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، سال ۱۷، صص ۷۱-۴۷.

خاکساری، علی و مریم عباسی، (۱۳۹۲)، شناسایی پتانسیل‌های گردشگری کوهرنگ و ارائه راهکارهای مناسب جهت توسعه گردشگری منطقه، مجله اطلاعات جغرافیایی (سپهر)، شماره ۸۸، صص ۱۱۴-۱۰۶.

خاوریان گرمسیر، امیرضا، ژاکلین استاورس و مهدی علیان، (۱۳۹۲)، برنامه‌ریزی راهبردی توسعه گردشگری شهری با استفاده از مدل استراتژیک SOAR (نمونه موردی: شهر تفت)، برنامه‌ریزی و آمایش فضا، دوره ۱۷، شماره ۳، صص ۱۲۷-۱۴۳.

راشیدی، سمیه، صدیقه نخعی عبدل آبادی و مهدی جدید الاسلامی، (۱۳۹۵)، برنامه‌ریزی راهبردی توسعه گردشگری پایدار شهری با استفاده از مدل استراتژیک SOAR (مطالعه موردی: شهر گرگان)، سومین کنفرانس علمی پژوهشی افق‌های نوین در علوم جغرافیایی و برنامه‌ریزی، معماری و شهر سازی ایران، تهران، انجمن توسعه و ترویج علوم و فنون بنیادین.

رامشت، محمدحسین و مریم فیض‌الهی، (۱۳۹۲)، اولویت‌گذاری و رتبه‌بندی کانون‌های گرد شگری دشت ابراهیم یزد، مجله پژوهش‌های برنامه‌ریزی فضایی، سال سوم، شماره ۹، صص ۱-۱۸.

زاهدی، شمس السادات، (۱۳۸۵)، گردشگری و توسعه پایدار: ضرورت جاری سازی حفاظت محیطی در سیاست‌های توسعه گردشگری، مطالعات مدیریت گردشگری، دوره ۴، شماره ۱۱ و ۱۲ صص ۱-۲۲.

شاطریان، محسن، یونس غلامی و محمد میرمحمدی، (۱۳۹۶)، ارزیابی شاخص‌های توسعه گردشگری پایدار شهری (مطالعه موردی: شهر کاشان)، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، دوره ۱۷، شماره ۶۴، صص ۱۹۶-۲۱۴.

صنایع‌گلدوز، ساناز و مجید مخدوم، (۱۳۸۸)، برآورد ظرفیت برد اجتماعی - روانی گردشگری در مکان‌های مقدس و پر انرژی (مطالعه موردی: تخت سلیمان ایران)، محیط‌شناسی، دوره ۳۵، شماره ۵۰، صص ۳۷-۴۴.

ضیایی، محمود، علی اکبر امین‌بیدختی و فاطمه قربانی، (۱۳۹۲)، ارزیابی ظرفیت جامعه محلی برای توسعه پایدار گردشگری، مطالعات مدیریت گردشگری، سال هشتم، شماره ۲۴، صص ۵۹-۸۸.

ضیایی، محمود و دیاکو عباسی، (۱۳۹۷)، چالش‌ها و رویکردهای توسعه گردشگری پایدار: از نظریه تا عمل، برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، شماره ۲۴، صص ۸-۳۷. فیروزی، محمدعلی، مجید گودرزی، رضا زارع و عبدالمطلب اکبری، (۱۳۹۲)، ارزیابی توان اکولوژیک منطقه نمونه گردشگری سد شهید عباسپور با تأکید بر توسعه پایدار

گردشگری، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال سیزدهم، شماره ۲۸، صص ۱۵۳-۱۷۶.

کاظمی، مهدی، (۱۳۸۶)، مدیریت گردشگری، تهران، انتشارات سمت.

گلمحمدی، فرهود، (۱۳۸۸)، ضرورت ایجاد و گسترش صنایع دستی و تکنولوژی‌های متوسط در توسعه گردشگری و اشتغال پایدار در روستاهای ایران، مجله کارآفرینی، شماره ۶۸، صص ۶۰-۷۰.

مظفری، اصغر، صفر قاندرحمتی و امیر گندمکار، (۱۳۹۴)، برنامه‌ریزی راهبردی توسعه مناطق گردشگری با استفاده از مدل SOAR (نمونه موردی: مجتمع پل زمانخان سامان)، دومین همایش ملی گردشگری، سرمایه‌های ملی و چشم انداز آینده، اصفهان، شرکت توسعه‌سازان گردشگری اصفهان.

موسوی، میر نجف، محمد ویسیان، سمیه محمدی حمیدی و مهناز اکبری، (۱۳۹۴)، بررسی و اولویت‌بندی توان‌ها و زیرساخت‌های توسعه گردشگری با روش‌های تصمیم‌گیری چند معیاره (مورد مطالعه: شهرستان‌های استان کردستان)، گردشگری شهری، دوره ۲، شماره ۱، صص ۱۷-۳۱.

نصراللهی، زهرا و فریده موسی‌بیکی ده‌آبادی، (۱۳۹۴)، تحلیل اهمیت عملکرد گردشگری پایدار: با استناد بر عوامل زیست‌محیطی، اجتماعی و اقتصادی گردشگری شهری، مجله نشریه گردشگری شهری، دوره ۲، شماره ۱، صص ۴۵-۵۹.

نوربخش، سید مرتضی و محمداکبر پورسراسکانرود، (۱۳۸۹)، نقش گردشگری شهری در توسعه اقتصادی کلان شهرها، ویژه‌نامه اقتصاد گردشگری شهری، صص ۲۱-۳۴. هادیانی، زهره، محسن احد نژاد، شمس‌الله کاظمی و حکیمه قنبری، (۱۳۹۱)، برنامه‌ریزی راهبردی توسعه گردشگری با روش SWOT (نمونه موردی: شهر شیراز)، جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، شماره ۳، صص ۱۱۱-۱۳۲.

ویسی، رضا و حسین نازکتبار، (۱۳۹۱)، آسیب شناسی توسعه گردشگری با توجه به ملاحظات آمایش سرزمین در استان خراسان رضوی، فصلنامه جغرافیایی فضای گردشگری، دوره ۱، شماره ۲، صص ۸۱-۹۴.

- Altinay, M & Kashif, H. (2005), Sustainable Tourism Development: a Case Study of North Cyprus. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, Vol.17, Issue.3, pp.272-280.
- Boavida-Portugal, I. Rocha, J., & Ferreira, C., (2016), Exploring the Impacts of Future Tourism Development on Land Use/Cover Changes, *Applied Geography*, Vol. 77, pp. 82-110.
- Liu, Ch., Tzeng, G., & Lee, M., (2012), Improving tourism policy implementation e the use of hybrid MCDM models, *Tourism Management*, Vol. 33, pp. 413- 426.
- Liu, Z., (2003), Sustainable tourism development: a critique. *Journal of Sustainable Tourism*, 11(6), 459-475. Sharpley, R., & Telfer, D. (2002). *Tourism and development—concepts and issues*. Clevedon: Channel View Publications.
- Swarbrooke, J., (2001), Distribution channels: ethics and sustainability. In: D. Buhalis, & E. Laws (Eds.), *Tourism Distribution Channels Practice, Issues and Transformations*. London: Continuum
- Hom Haacke, L., (2001), Using SWOT for Project Planning Sessions, PN.3 Hughes. A. *Tourism as sustainable Industry in the Rural Community of Arising, West*
- Stavros, J., & G. Saint., (2010), SOAR: Linking Strategy and OD to Sustainable Performance. in W.J. Rothwell, J.M. Stavros, R. Sullivan & A. Sullivan (Eds.), *Practicing Organization Development: A Guide for Leading*, San Francisco, CA: Jossey-Bass Change, pp. 377-394.
- Erkus-Ozturk, H., & Eraydin, A., (2010), Environmental governance for sustainable tourism development: Collaborative networks and organization building in the.